

1. UVODNA RAZMATRANJA

Funkcionisanje savremenih tržišnih ekonomija ne može se zamisliti bez države. Država od kada postoji centralizuje resurse radi svog opstanka. U početku državni budžet je bio jednak budžetu vladara. Vladari i njihovi službenici su, pored obezbjeđivanja svog raskošnog života, štitili svoje podanice i imovinu od spoljnih nasrtaja, brinuli se o proširenju svoje moći. Sprovodili su u početku nepisane, a kasnije sve više pisane norme društvenog života. Stvaranjem kapitalističkog društva je išlo zajedno sa stvaranjem nacionalnih država. Održavanje građanske države u formi monarhije ili republike jedino je bilo moguće kroz sistem poreza.

Tek u građanskim demokratijama se stvaraju uslovi da praksa ubiranja državnih prihoda postanu javna stvar. Budžet je iz nadležnosti vladara prešao u nadležnost izabranih organa državne vlasti. Razvojem privrede sve više su se širile potrebe za javnim uslugama.

Krug usluga koje pruža država, postao je sve širi, a njihovo obezbeđivanje je tražilo centralizaciju sve značajnijih resursa. U toku tog razvoja izgradjen je sistem državnih finansija, čiji je zadatak obezbeđivanje potrebnih finansijskih sredstava za pružanje raznih javnih usluga ili organizovanje njihove proizvodnje. Sektor državnih finansija nazivamo državnim budžetom ili sektorom vlasti. Unutrašnje odnose državnog budžeta i njegovo dodirivanje sa individualnim sektorom reguliše opšte pravo. Bavljenje državnim finansijama znači analiziranje različitih aspekata funkcionisanja državnog budžeta.

Da bi se obezbjedilo finansiranje država mora da ima poseban dokument kojim se uređuje finansiranje svih državnih, javnih funkcija, kao i instrumente distribucije sredstava na pojedine korisnike. U zavisnosti od načina definisanja države, državnih funkcija i obaveza države, budžet se u teoriji definiše kao upravni akt ili zakon. U budžetskom sistemu Republike Srpske, budžet je zakon koji se priprema i usvaja prema proceduri predviđenoj i za druge zakone.

Da bi se funkcije i zadaci javnih tijela izvršavale, država treba da ima odgovarajuće prihode. Pri tome, treba naglasiti, javni prihodi su neposredno u funkciji ostvarivanja zadataka državnih organa i drugih javno-pravnih tijela.

U toku svog istorijskog razvoja javni- državni prihodi su se pojavljivali u raznim oblicima i bili su predmet brojnih transformacija. I u savremenim sistemima prihoda, oni se javljaju u veoma različitim oblicima kao što su porezi, doprinosi, takse, parafiskalni prihodi i dr. Struktura sistema prihoda, s obzirom na učešće pojedinih kategorija prihoda u ukupnim prihodima, znatno se razlikuje u zavisnosti od faktora ekonomsko-socijalne i političke prirode. Struktura javnih prihoda je različita od države do države. Ipak se, kao opšta karakteristika sistema prihoda savremenih država, već na prvi pogled ističe, kao karakteristična, činjenica da se u najvećem broju zemalja poreski prihodi pojavljuju kao osnovni i najizdašniji oblik javnih prihoda.

U toku starog i srednjeg vijeka porezi su uglavnom imali fiskalne ciljeve. Mada se u ovom periodu istorije u staroj Atini, a kasnije i u Rimu, bile poznate carine, teško je sa većom tačnošću tvrditi da su carine u ovom periodu, pored fiskalnih, imale i zadatke ekonomsko-

političke prirode. Sa nastankom i razvojem kapitalizma, nastupa period kad se porezi počinju koristiti i za ostvarenje ekonomsko-političkih zadataka.

Osnovna tendencija razvoja institucije javnih prihoda, u većini savremenih država obilježena je sve uočljivijom dominacijom sljedeće tri grupe prihoda:

a) poreza na dohodak fizičkih lica i poreza na dobit, iz kojih se ostvaruje oko 40% ukupnih javnih prihoda,

b) poreza na potrošnju, na promet proizvoda i usluga, koji se u sve većem broju zemalja naplaćuje kao tzv. porez na dodatnu vrijednost i koji donose oko 30% ukupnih javnih prihoda,

c) doprinosi za socijalno osiguranje, i drugi parafiskaliteti koje po pravilu plaćaju i poslodavci i radnici, iz kojih se formira oko 25% ukupnih javnih prihoda.

Porast javnih funkcija i proširenje državnog intervencionizma, dovodi do opšteg porasta obima javnih prihoda u svim zemljama u svijetu. Na taj način, zahvata se i preraspodjeljuje veliki dio nacionalnog dohotka. To dalje dovodi ne samo do povećanja značaja javnih prihoda, kao izvora za obezbeđenje sredstava potrebnih državi, već istovremeno, i do tretiranja javnih prihoda kao kapaciteta za socijalne i ekonomske intervencije.

U ovom radu posebnu pažnju ćemo posvetiti pojedinačnom učešću javnih prihoda u ukupnom budžetu Republike Srpske u 2006. i 2007. godini.